

KIS KRÓNIKA

FŐMUNKATÁRS
KRUDY GYULA

SZERKESZTI
ZILAHY LAJOS

Művészeti
MAJOR HENRIK

AQUINCUMI KORCSMÁBAN

Vén sváb, csapláros úr, adj kűvös, méla bort,
Mint künn az esti lég, mely bánatokkal ordas,
Most asztalomra vén, nehéz kupákat hordass,
Haad ülök csöndesen magányos úri tort!

Új mellém és kocints, apró germán szemed
Mélyén a kék ravaszság szelíden hünyjon el,
Ős testvér, méla sváb, — nem érzed? — sirni kell!
Aquincum sok köre, nézd, minket is temet!

Kocints, igyunk! — kire? — kocints a régi, holt
Leányra, akit illt a langyos, régi fürdőn
Szelid hullám ölelt s a fénylő, sárga fürdőn
Hanyalló Róma bús napfénye haldokolt.

Óh, még egy táj van-e, ahol így tud a rest
Aranynap haldokolni s hanyallani dicsőség?
Tudod-e, mennyi nép vidám és hetyke őst
Ólelte komoran az aquincumi est?

Kocints, közülük egyre, egy barna, halk lovasra:
Megállt az esti marlon, nézte a vérző fákát
S nem tudta mért, szívére reáhell a bánat,
Mint az est setét csókja a mellén fénylő vasra.

Körül sátorkúpok keltek a köveken,
Nagy, lomha buborékok a népvándorlás árján . . .
Elpattantak azóta, nyomtalanul és árván,
S az a selét lovas tán őszim volt nekem . . .

Kocints vén sváb! — ragyog az aquincumi este,
Hanyalló napba néz hanyalló nép fia,
Igyunk, örök sor ez, örök komédia,
Új hajnal vig tüzét vigabb fajzat keresse . . .

Kocints . . . a bús kupát hajtsuk fel, így, vígan,
Igyunk az idegen, jövődő, messzi lányra,
Ki majd illt dől le nászra és annyi dőre, árva
Nép sirján gondtalan boldog sarjat fogan . . .

Tóth Árpád.

KRÚDY GYULA ÓBUDÁJA

Nemere József

(1966)

A Császárfürdőnél végződik az országút, és ott elkezdődik az Újlak nevű városrész. Ez a környék ugyan valamikor közigazgatásilag a főváros harmadik kerületéhez, Újlak-Óbudához tartozott, de felerész Újlakkal együtt már régen a második közigazgatási kerülethez csatolták. Amikor azonban elindulok Krúdy Gyula Óbudáját felkeresni, mégis a gyógyudvar hatalmas platánfái alatt lépek be a múlt kárpitja mögé. A Császárfürdőt ugyanis megemlített földrajzi helyzete dacára általában Óbuda kezdetének tartották, talán azért, mert az előtte elvonuló Frankel Leó utcát valamikor Óbudai főutcának nevezték. Bizonyosság erre Halász Gábor 1935-ben írt, Vázlat Óbudáról című kitűnő tanulmánya. Szerinte hol is kezdődik Óbuda? „Ahogy a Császárfürdőn túljutunk...”

Krúdy Gyula Óbudája tehát ott veszi kezdetét, ahol a villamos átrobog a József-hegyi forrástó fedett részén a Császárfürdő szállodaépülete és a szemközti egyemeletes régi ház között, amely eredetileg a Fekete Sas-hoz címzett vendégfogadó volt. A kis tavat Nymphaea thermalis tónak is nevezik – mint Kitaibel Pál hévízi tündérrózsáinak termőhelyét –, újabban azonban felvette legrégibb nevét a bástyatornyokból átalakított Császármalom korából: most megint Malom-tó.

Rezeda Kázmér szép életében (Krúdy regénye a szép Budapestről) a Császárfürdő a Választó Herceghez van címezve. Az épülettömb nagyobb és kisebb udvarát körülvevő klasszicista szárnyaival, a hozzájuk csatlako-

zó török kori fürdőcsarnokkal és romantikus épületeivel nagy fürdőtelepet képez, amelyet szerzetesek vezetnek, mint valami kolostort. A kávéházban és az étteremben, valamint a nagy gyógyudvart körbefutó folyosón régente országra szóló multságok, híres Anna-bálok zajlottak le, amelyekről oly sokat tudnak városhistorikusaink. Idény után azonban elcsendesedik a társudvar, és az egész épülettömb a biedermeier-romantika fátyola alól sárgállik elő. Ilyenkor a fürdőszálló alkalmassá válik titkos találkákra, eljöhet tehát Késő Fáni, de Silvia is abba a földszintes kis szobába, amely a kör alakú platánfákkal beültetett nagy udvarra nyílik, ahol nyaranta a vendégek étkeznek. A Választó Herceg vendégszobái bolthajtásos építkezésűek és vastag falúak, úgyhogy nyáron a legnagyobb melegben is kellemes a bennük való tartózkodás, télen pedig melegtartók. Annak a szobának a száma, amelyben Rezeda látogatóit fogadja, hogy az egykönnyen elfelejtett ne legyen, numeró 100. Ide kíséri Kázmér az óbudai jósnőtől jövet Júliát is. Az igazi nevén szereplő fürdőszállóba igyekeznek téli alkonyatkor a Hét Bagoly büntudatos Józsiása és Zsófiája is. A Margitszigetről az összehordott jégtáblákon kísérlik meg az átkelést a Dunán, amelyet még nem lepett be teljesen az éjszakai köd. Jobbra Óbuda alszik sötétkék tornyai-val, szürke fedelű házaival, egy-egy piros ablak úgy mutatkozik a messziségben, mint a boldog emberek tanyája. Szemben a Császárfürdő ódon épülete bújik meg a homályban, mintha a legnagyobb kedvvel tünne el a

messziségben, a múlt időkben... Amint a befagyott Duna-ágon mennének át Budára, felkeresni azt a szobácskát, ahol először találkoztak, az egyre sűrűsödő ködben hirtelen megindul alattuk a zajló folyam. Amig úszik velük a jégtábla, először az óbudai harangokat vélik hallani, majd az újlakiakat, pedig már valamelyik vízvárosi torony közelében haladnak a Dunán. Zsófiát és Józsiást végül a Lánchíd budai oszlopánál húzzák partra, miután az úszó jégtáblán megúrták lábukat, mint a vadkacsák.

Krúdy Gyula valódi nevén is gyakran látogatott el a Császárfürdőbe. Hűvös hajnalokon, kalandos éjszakai vándorlásai után szerette fáradt tagjait itt a gőzfürdőben áztatni, pihentetni, miközben Balassa Jenő, a Vígszínház „beugrásairól” híres művésze, a népszerű mesemondó Basa bácsi és színiiskolai tanár szórakoztatta. Volt nap, amikor a gőzfürdőben nem pihente ki magát eléggé, ilyenkor befeküdt, ha az történetesen szabad volt, a 100-as szoba bolthajtásai alá, az István-kápolna reggeli harangszavát hallgatni. Közel van ide ugyanis a hozzá csatlakozó kórházépülettel Szent István kápolnája, amely kis középtornyos klasszicista homlokzatával Hild József tervei szerint épült. A kápolna harangszavát Krúdy margitszigeti lakos korában is jól hallotta. Átlengett az a Dunán József főherceg volt nyári-laka ablakába. A „kastély” egyemeletes, sárga épület volt, mely az egykori premontrei templom magas romfalához volt tapaszttva. Az épület bizony nem volt kastély, csak szerény lakóház, és csak az ablakai voltak kastélyos nagyságúak. (A Margitsziget egyébként régen szintén Újlak-Óbudához tartozott.)

Bródy Sándor vidéki olvasói, a rajongó, regényes hölgyek, ha Pestre

jöttek, szerettek a Császárfürdőben és ott leginkább a 100-as szobában megszállni. (Krúdy Gyula: Bródy Sándor, vagy a nap lovagja.)

Ilyenkor Sándor bá' esténként meglátogatta őket, és amint végigment a homályos, hosszú folyosón, olyanformán nézegette az itt-ott már ajtó elé készített csizmákat, cúgos lábtüket, női cipőket, mintha a lábbelik minőségéből egész élettörténeteket akart volna kiolvasni.

Török Gyula sebezten, betegen menekült a Császárfürdő kis földszintjébe, kertre nyíló lakosztályába. Az elismerés, amely azelőtt esztendőig elkerülte és a hön áhított, de sokáig késlekedett irodalmi sikerek perzselő, vakító napfényként hirtelen szakadtak harmincesztendő fejére. Török – aki szakált viselt, mint Keleten az urak – elszegényedett nemesi családból származott. Érvényesüléséig a büszke emberek lemondásos, magányos életét élte. Szíve nem is bírta el a lármás, követelődő, kegyetlen nyilvánosságot, a hajsztát, a dicsőség lázát. Csakhamar megpróbált visszamenekülni a nyugalomba és magányba, de már késő volt. Úgy esett el, mint egy rajongó, Mekka falánál. Krúdy Gyula akkor már a Margitszigeten lakott. Szakállas Török című karcolatát (1918) az alábbi sorokkal fejezte be.

„Az özvegy őszi Margitszigetről, ahol az októberi boldogtalan fák alatt meghallottam a szakállas Török halálát, a sárga lombok alól, a nagy vizen át, reszkető, öreges ködben hosszan átnézek a Császárfürdőre, ahol Török Gyula a halállal kezét fogott. A régi fürdőépület és emlékkönyves környéke most tűnik fel, mint az a hely, ahol romantikus magyar írónak méltóan befejezni lehet életét. A fehér rámás apró ablakok, az oszlopos kastélyos

falak, bíborpiros szőnyegek, tágas folyosók, emlékezetesen csendes szobák, ahol a falakból régi, múlt századbeli asszonyok zokogása hangzik, a csörgő, száradó kertek, ahol már annyi regényes fiatal szív várta a halált; látták a magyar író meghalni. A sárga falaknak mindegy, hogy ötven, vagy tíz esztendővel hosszabb, vagy rövidebb az idő. S az ajtózárok már akkor sem voltak a legbiztosabbak a halál előtt, amikor én laktam ezen a helyen, és az ősz figyeltem a fürdő sétányain és szívemben. Valamely furcsa véletlen folytán meg tudtam szököni az elmúlással barátkozó helyről, de szegény Török szelídebb és gyöngédebb volt, mint én. Halkan beleegyezett az őszi halálba.”

A Császárfürdő platános nagy társasudvarán vagy Duna-parti parkjában, a fából épült vendéglő és a zenepavilon körül, a kényelmes fehér padokon köszvényes öreg Krúdy-hősök találkoznak rég elvirágzott hölgyekkel, egykori imádottjaikkal. De járnak ide fiatalok is. „A Császár-fürdő parkjában valaki szórakozottan olvas piros kötések könyvet, az ember megemeli kalapját, és hódolattal üdvözlí a szív fölé tűzött piros rózsát.” (Budai útmutató.) Bár lágymányosi ifjú valék, több mint fél századdal ezelőtt én is gyakran időztem a Császárfürdőben. Abban az időben a divat szerint öltöz-ködtem, egyáltalán, divatos életet kívántam élni. Dr. Bányász László tanárom jóvoltából híres mesterektől, Fodor Károlytól és Santelli Italótól tanultam vívni, és Zubovics Fedortól sajátítottam el mindazt, amit a Kirner- és a Henteller-pisztolyok használatakor tudni kellett. Ami pedig a fő, a tánca és az illemre Mazzantini Luigi oktatott, Fő utcai intézetében a legszebb és a legkedvesebb segédtanárnő, Dörgei Erzi egykori operaházi szólótáncosnő

közreműködésével. Szóval a divattal jártam. És a Császárfürdő akkor divatban volt. Ha szép volt az idő, a Duna-parti sétányon korzóztunk, ha borús volt, vagy esett, a csász. és kir. 4. számú bosnyák ezred zenekara hangversenyének hangjánál a társasudvarban sétáltunk a zenepavilon meg a faszervezetű nyári vendéglő körül. A piros fezes bosnyák katonazenekartól megtanultam az összes Waldteuffel-keringőket kívülről füttyülni, és mindig ropant csodálkoztam azon, hogy amikor a vörös hajú Irmával beszélhettem, a torkomban hangosan dobogó szívem nem ugrott egyenesen a zöld szemű leány lába elé. Ekkor vettem meg az 1863-ban megjelent Császárfürdő-albumot, amely hosszú évtizedeken át hűségesen elkísért változatos életutaimon. Majd olvastam Nagy Ignác 1845-ben megjelent Magyar titkok könyvében a Ferdői kaland című fejezetet. Ebből megtudtam, hogy a Császárfürdőre Duna-parti főbejáratának homlokzatán, a két ölnyi magas erkély fölött biedermeierék korszakában ez a felirat volt olvasható: Császárferdői kéjhely. Ebből a könyvből azt is megtudtam, hogy 10 krajcár volt akkor a gőzhajó viteldíja Pestről a Császárfürdőig. Nagy Ignác kortársától, Lauka Gusztávtól, mégpedig annak Császárferdői kaland című 28 strófás verséből tudom továbbá, hogy a nyitott omnibusz viteldíja 1 hatost (6 krajcárt, lese-xerlit) tett ki a Magyar király szállodától (a mai Vörösmarty téren volt) ugyancsak a Császárfürdőig (a hajóhídon át). Én az Átlós útról (ma Bartók Béla út) 20 filléres átszállójeggyel utaztam először a Császárfürdőbe – persze már villamos-vasúton. (Mindezt azért mondom el, mert amikor elmerülök a múltba Krúdy Gyula Óbudáját bejárni, egyszersmind felidézem az én emlékeimet is a régi Óbudáról,

szóval ilyenkor elhessent ifjúságom lába nyomát keresem.)

Hevesi Lajos, a múlt század hetvenes éveiben számos budapesti „karckép” írója, egyik cikkében annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy Óbudát négy színű, mégpedig fekete-fehér-barna-kék zászló használata illetné meg. Lakosságát ugyanis ez a zászló jellemezte volna a legjobban, amennyiben a fekete szín jelzi a lőpor-malmok kormos arcú munkásait, a fehér a molnárokat, a barna a „braunhaxler” szőlőműveseket, halászsokat és csónakosokat, végül a kék szín jelzi az indigóskezü kékfestőket. Krúdy Gyula már nem tudta Óbuda lakosságát ilyen egyszerű módon osztályozni. Időközben bizony megszűntették a Filatorigát közelében és az Arany-hegy tövében a puskapormalmokat, a munkások – mi egyéb maradt nekik hátra – elszéledtek más pályákon keresni meg mindennapi kenyéréjüket. Lassacskán a vízimalmok is eltűntek, de lebontották a Zsigmond téren a Gyártelepi és a Kolossy téren a Lujza gőzmalmokat is. Krúdy tehát molnárral nemigen tudott találkozni Óbudán. Vízimalmot sem levén, egy ilyet csak arról a fafaragásos domborműről írt le, amely a hosszú, görbe Lajos utcában díszelgett a 150. számú, klasszicista homlokzatú, egyemeletes ház kapuján. (Az épület a második világháborúban elpusztult, de a dombormű szerencsére megmaradt, azt ma a Budapesti Történeti Múzeumban őrzik.) Krúdy szerint a fasobrász igen akkurátusan ábrázolta a malmot és mindazt, ami hozzá tartozik, csupán a Jóistent és a molnárt felejtette el kifaragni. „De tudjuk, hogy a jó Isten az égből vigyáz az óbudaiakra, míg a vízimolnár odabent van a malomban és menyecskét ölelget, mint a régi molnároknak ez szokásuk volt.” (Ódonságok

városa) Majd az óbudai hegyoldalakra telepített gyönyörű szőlőket irgalmatlanul kipusztította a filoxéra. Ezzel a „braunhaxler” szőlőművesek napja végleg leáldozott. (A szőlőkapásokat, a halászsokat és csónakosokat egyébként nem azért nevezték barnalábúaknak, braunhaxlereknek, mert mesteriségüket többnyire mezít láb üzvé, lábuk megbarnult – másutt is vannak ilyenek, mégsem nevezik őket barnalábúaknak –, hanem mert német anyanyelvű őseik egykor barna lábszárvédőt, „kamásnit” viseltek. Ugyanis a trinitárius kolostor, miután II. József feloszlatta a rendet, „kórkatonaház” lett, vagyis katonai kórház és az osztrák ármádia veteránjainak otthona. A rokkantak egyenruhájához barna posztóból készült, térden felül érő lábszárvédő tartozott. Sok közülük az óbudai lányokból választott feleséget, és házhelyet kapván, Óbudán telepedett le. Megkülönböztetésül ezek és leszármazottaik kapták a „braunhaxler” elnevezést, a hajdan viselt egyenruhadarab után. A szőlőkapások és vincellérek, ha már egyszer értettek a borhoz, elmentek pincének, kocsmárosnak, csaposlegénynek vagy pincemunkásnak Budafokra, és egykori szőlőskertjeikben gyümölcsöt termesztettek, de a szüreti mulatságot minden ősszel, még sokáig megtartották. Ami pedig a halászsokat és a csónakosokat illeti, az óbudai hajógyár kiépülésével, a gőz-hajóforgalom növekedésével kihaltak azok is. Alig maradt belőlük hírlmondó, azonban egy részeges csónakos, bizonyos Drapcsik nevű még sokáig evezett a Dunán. Krúdy Zsuzsa elbeszélése szerint, amikor a Margitszigeten laktak, hívásra Drapcsik mindig kikötött a parton, és átevezt szüleivel Óbudára bevásárolni. Szóval Krúdyék úgy vitették magukat Drapcsikkal a Dunán, akár Lajos

bácsival, a fiákeressel a szárazon. Ezt a csónakost Krúdy Gyula szerepelteti ugyan más írásaiban is, mégis Dunai életmentő című remek beszélyével tette halhatatlanná. Az utolsó óbudai halászokról pedig Krúdy Gyula például a következő sorokat írta: „A halászok hálói még néha ellengedeznek a folyamban, de többnyire csak hullát fognak, amelyet Szentendre felől kormányoznak az Óbudaiak nyakára. Plébániai sekrestyésnek kellene lenni, hogy az ember ne káromkodjon, ha potyka helyett egy összekötőhídról való életunt kerül a hálójába.” Ami végül a kékfestőket illeti, azokat a feltörő kapitalizmus fosztotta meg mesteriségüktől, önállóságuktól. Elmehtek más pályára, vagy Goldbergerhez kizsákmányoltatni magukat. Velük Krúdy már csak elvétve találkozhatott, mert írásaiban alig említi őket, holott irántuk is, mint azt egykori Felvidékünk kékfestőivel szemben tette, bizonyára rokonszenven viseltetett volna, annak emlékére, hogy kisdiák korában kékfestőlegények mentették ki a Poprád dermesztő vizéből, amikor korcsolyázás közben egy halászlélen át a jég alá pottyant.

Hevesi példájára Krúdy mindezekért nem tudhatta Óbuda lakosságát csoportokba osztva általánosító módon jellemezni, ő mesteri tollával inkább egyes alakokat ábrázolt, végeredményben így sikerült neki Óbudája lakosságáról valóban tökéletes képet alkotni. Szerette Óbuda sajtóságos figuráit, mint csodabogarakat, tolla hegyére tűzni. Mint ilyen csodalény, itt van mindjárt az óbudai jósnő. „Általában e korszakban szokás volt, hogy bizonyos kérdések megoldását Óbudára vitték, mint a korabeli hölgyek tanúskodhatnak ebben az ügyben. Igen felvilágosodott, a különböző babonáktól csak kicsit félő és vidám kedé-

lyű úrhölgyek keltek útra a hidakon át (jó volt a Lánchídon menni), hogy egy kártyavetőnőt meghallgassanak, aki a Vörösvári út egy mellékutcájában lakott. Egyik asszonyosság a másiknak szolgált az illető címmel, mindenféle álmok, boldogtalan érzések és lelkibetegségek ellen jó volt a kártyavetőnő. Eljártak ugyan a háború előtti hölgyek a különböző nevezetesebb templomokba is győnni, de a kártyavetőnőhöz is elmentek, ha valami nem volt egészen rendben az állapotukban. A lelkeknek a feszültségét ugyan enyhítette a gyónás, amennyire az ilyen enyhülés egy álvallásos korszakban lehetséges, amelyből aztán a világháború fakadt: de a babonákat, a mindenben rejtőző babonákat mégis csak az óbudai asszonyossághoz vitték. Pláne szerelmi ügyekben mindig merrev állásponton tartózkodtak a gyónatatóatyák, míg az óbudai asszony könnyebben adott útbaigazítást a legtitkosabb szerelmi ügyekben is. Csak emlékezzenek kissé a ma már tiszteltre méltó életkort élt hölgyeink, hányszor szaladtak át a hídon a kártyavetőnőhöz, amikor nem tudtak más megoldást találni.” (Rezeda Kázmér szép élete.) Júlia és Rezeda a tarkabarka, vidékies boltokkal cifrázott, idegen képű, alig fővárosi arculatú emberek jövésével-menésével mozgalmas Flórián téren találkozhatnak. A Szőlőskert utcába mennek girbegurba, közvetlen utcákon át, amelyek csókra, ölelésre csábítják az itt megforduló kiránduló párokat, mert a gyalogjáró igen keskenyre van szabva, így két ember csak szorosan egymáshoz simulva mehet tovább. Magányos tercskén csak egy kecske mekeg magában, őrzői messzire elmentek. Szőlőfűrtös kiskocsmák piros terítékes udvarba, gesztenyefák alá invitálják a kirándulókat. A Szőlőskert utcában az-

tán félig földbe süppedt, az aranjuezi szép napokat, ifjúságot, kacajt, szerelmet régen elfelejtett házikó zöld kapuja nyeli el Júliát. Itt lakik a kártyavető nő. Rezeda a mesebeli házikó előtt vagy fél óráig várakozik. A házikón nem jelzi semmi, hogy ott benn csodák történnek, még a macska se mutatkozik...

Natália, a hűtelen kis komorna Henrikhez menekült egy óbudai utcácskába. (Asszonyságok díja.) Milyen volt ez a kis utca? Henrik néha elment Óbudáról, és napokig bezárva felejtette Natáliát abban a kis szobában, amelyet itt béreltek. Natália étlen-szomjan várta szerelmesét, a függöny hasadékan megfigyelte a járó-kelő embereket, görbe testtartású, gondterhelt óbudaikat, bóbítalakapú asszonyságokat, fésületlen lányokat, földön mászkáló gyerkőcöket, kapuk alatt hosszadalmasan tereferélő vénasszonyokat. (Vajon miről tudnak olyan sokat beszélgetni, amikor a tél biztosan elviszi őket? – gondolta magában Natália.) A bezárt szobában hallotta litániára megkondulni a harangokat; látta az ablakon át a sekrestyést kék szoknyában, összefonó kézzel mendegélni, de hirtelen megállott, ha kövér asszonyt látott elhaladni és ájtatos szemeit felfordította; a Flórián-szobornál szabadságos katonák dévajkodtak, zsebre dugott kézzel állott a csirkefogó, papagájtutyogással mendegélt az öregasszony, míg a fiatal lányok, akik a Flórián téren feltalálhatók, többnyire lovaglopálcával a kezükben sétálnak, amely jelvényt barátjuktól, az óbudai tengerésztől kértek kölcsön; „ah, hányszor elnézte Natália bezárt szobájából a helybeli nők élnivágó kedvét, tolakodó mohóságát, szerelemre, ruhára, cipőre, harisnyára vágyakozó szemét...” A legutolsó követválasztás ringy-rongy plakátmaradványaival dí-

szített deszkakerítések mellett öreg koldusokként, vén papucsok-ként, ócska télkendőkként, szürke, szemétdombi kályhacsövekként vonultak hazafelé szüleik, inarogyott apák és anyák, akik bár egész életükben mostak, maguk mindig a legszennyesebb ruhában mutatkoztak. És ezeknek az embereknek az ajkáról mindig csak a nyomor üvegcserepes, szakadt cipős, másvilágias siránkozása, rikácsolása, dühe hallatszott. Ilyen volt tehát az óbudai utca, amelyet a függöny mögött lapulva figyelt Natália, amíg a kis házak bedőlt kéményei gyengén füstölögtek az esti égbolt alatt. Palacki, Natália szerelmesének, Henriknek gonosz szelleme, ez a pesti kávéházi románckból való figura, őszi borulatban, amikor keserűen, de mégis aranszínekben pompázva hervadt a Margitsziget, a zárda romjai között mindenféle óbudai történetkéssel mulattatta Natáliát. „... A Flórián-szoborról azt tudta Palacki, hogy a részeg pestiek, akik a környékbeli kocsmákban ittak kora délután óta, estefelé rendszeresen felmászni szeretnének a szoborra. Ámde vigyáz a rendőrség. Még Hérok, a legügyesebb póznamászó sem tudott itt nagyobb eredményt elérni, mert többet ivott a megengedett harminc cseppnél a Kéli borából.” Eljött azután a nap, melynek délutánján, miután Natália pénzecskéje már elfogyott, a mérges házigazda kidobta a szerelmeseket szobácskájukból. Ez este egy kiskocsmában üldögéltek. „... Henrik kétségbeesetten nézett maga elé, míg Natália úgy megijedt, hogy gondolkozni sem tudott. Mi lesz? Mint ha hófúvás kerekedne odakünn a sötét ablakok mögött! A hegyek közül előront a szél és végigszágul a Lajos utcán, megpróbálgatja a rozzant kapukat, túlkáromkodja a alsónadrágos házmestereket, torkon ragadja a bun-

dás rendőrt, és a Vörösalót bezárja Anton, a hóríhorgas csapós...” „Az óbudaiak korán aludni mennek. Legtovább van ébren egy elmebeteg öregúr, aki hátrafont kézzel, egy züllött kis kutya társaságában sétálgat a zsidótemplom környékén, és hosz-szú, sovány árnyéka rávetődik az ablakokra, amelyek mögött asszonyok s lányok vetkőznek. Ezen ártatlan passzióját az öregúrnak már megszokták az óbudaiak. Elviselhetőbb, mintha felgyújtanák a háztetőket. Tehát csak az öreg Siketánc volt még ébren Óbudán, amikor Palacki és Henrik Natáliával elhagyták a Vörösalót. A szél panaszosan bújkált a kutyaszorító mellé-kutkácskákbán, mintha nem találná meg a kijárást a sötét palánkok, szemetes udvarok, földhöz nőtt bús házikók közül...”

Mindig sok hangulatos kiskocsmá és sok jó hírű kisvendéglő volt Óbudán, ahol mindenütt jó bort mértek, és jól főztek. Krúdy Gyula gyakran emlékezik meg róluk, amikor is hajlamos az óbuda-i bornak különös hatást tulajdonítani. (Lásd Kéli „nyolcvanas” borát mint csodálatos erőforrást az Asszonyosságok díjában.) A nagy író véleménye szerint tulajdonképpen a tél elején a legjobb a borital. „Ez a bor legszebb életkora, mert ekkorára megtisztul mindenféle hibájától, zavarosságától, rossz erkölcsétől, mint az ember, amikor nagykorúvá lesz. Ilyenkor legemberebb a bor, mert egészen hozzáalkalmazkodik az emberhez, aki fogyasztja. Nyáron, melegben a legtisztább bor is okozhat főfájást. Tavaszkor a legtöbb ember hajlamos a pattanásokra, amelyeket a borfogyasztás még jobban fokoz.” Ezt Kálnay László mondja – az egykori nyíregyházi ügyvéd, aki nagy szerepet játszott Krúdy életében, amiért írásaiban sokszor szerepelteti, többek között Szom-

jas Guszti néven is –, a hegy lábánál fekvő Barnalábnak (óbudaian mondva: Braunhaxlernek) nevezett vendéglőben. Barnaláb a Hegy és a Temető vendéglője, ugyanis a hegyről jövet mindenki ide szokott betérni, a temetőből jövet is ide gyülekeznek a gyászolók. (Etele király kincse.) Kálnay Laci azután így folytatja. „De késő ősszel, mondom, borongós, télhajlamos, bús időben, amikor már érezni a háztetők felett lógóhópelyhek szagát, a legtöbb ember magában hordja az időjárás melankóliáját, mélabúsan kel és nyugszik a nap, korán ébred a hűvös holdvilág, a szellő fúdogál a temető felől, annak is megfájdul néha a szíve, akinek arra különösebb oka nincs: késő ősszel a bor az egyetlen, ami megvigasztal a csalódásokért. Mert a merengő költészet kiment a divatból a tizenkilencedik századdal együtt...” Krúdy Gyula egyszer hosszabban, máskor rövidebben írja le az óbuda-i kocsmákat és vendéglőket. Milyen volt például és hol volt az a Gindele vendéglő, amelyet Krúdy két művében is vázolt, csak röviden pár sorral, de találóan? Rezeda Kázmér szép élete szerint a Gindele az óbuda-i hajóállomás közelében van. A fehér terítékes kisvendéglőben nincsen semmi más, csak egy öreg pincér és néhány vadászkep a falon. A Budai útmutató szerint az óbuda-i zsidótemplomtól Gindele kocsmája nyáron paprikás csirkével vár, és öreg urak üldögélnek az asztalok körül, akik már mindent elfelejtettek.

Mint már hangsúlyoztam, a Margitsziget azelőtt a főváros harmadik kerületének tartozéka volt. Régente is Óbudához tartozott, s amikor Pest és a budai részek egyesültek, a Margitszigetet ebbe a házasságba Rexa Dezső szavaival elmondva: Óbuda hozta ma-

gával gyönyörű jegyajándékul. A Margitsziget tehát, bár ma a XIII. kerülethez tartozik, Krúdy Gyula Óbudájának elválaszthatatlan része. A nagy író 1930-ig, kevés megszakítással több mint másfél évtizedig élt és írt az egykori Nyulak szigetén.

A Margitsziget akkor a főhercegi nyárlakkal, szállodáival, vendéglőivel, kaszinójával, ásványvízüzemével, a tizenkilencedik században telepített terebélyes fáival, középkori romjaival, a múlt század nyolcvanas éveinek divatja szerint épült fedett sétányával, lófogató vasútjával, gyönyörű Margit-fürdőjével, 37 méter magas víztornyával, csónakházaival, rózsakertészetével, gazdasági épületeivel, bérvilleivel és üzletsorával a főváros kellős közepében önálló fürdőváros, egy külön kis világ benyomását keltette. Az elsoroltakból – amit nem tartottak még elavultnak, és ezért addig nem bontottak le – a második világháború iszonyú zivatarában sok minden elpusztult. Eltűnt a volt főhercegi lak, amelyet József nádor emelt 1800 körül az egykori premontrei, illetőleg ferences apátsági templom és kolostor romjain. A nyári lak Schönbrunn-sárga falán fehér márványkéz mutatta az 1838-as árvíz magasságát. Az épület előtt, a hatalmas hársak lombátora alatt – körülbelül ott, ahol most az autót út vezet – haladt el majd hatvan évig a lóvonat, amely a Margitsziget két csúcsát kiterőkkkel ellátott, egyetlen sínpárral kötötte össze. A tizenhat üléses, nyitott oldalú, ernyős és függönyös kocsit egy kis ló vontatta mindig lassan és kényelmesen, hiszen akkoriban a Margitszigeten senki sem sietett. Ez volt létesítésekor, 1871-ben az első és 1928-ban, megszüntetése évében az utolsó lóvasút Európában. Lebontották azután a harmincas évek elején – miután Szép Ernő mint „szigetlakó”

versben és prózában meghatottan elbúcsúzott tőle – a fedett sétányt is. A kisszállók, a bérvillek, a gazdasági épületek nagy része az üzletházacskákkal együtt, a nádori kerti lak sorsát osztva, a háború áldozatai lettek. A háború után eltűnt az 1870-es években Ybl Miklós tervei szerint épült Margitfürdő is. A napisajtó évekig foglalkozott vele, míg az illetékesek hosszasan azon tanakodtak, mitévők legyenek a romos, rendkívül értékes bontási anyagot tartalmazó épülettel. A huzavona hirtelen vége halálos ítélet volt: lázas sietséggel lebontották a sérült Margitfürdőt. Ez a váratlan elhátározás nagy feltűnést és nem kisebb meglepetést okozott, mind a hírlapok hasábjain mind a közönség körében. Így tűnt el ez a szép műemlékünk, a Margitsziget világszerte ismert és csodált kincse... Negyvenöt után – mint a nagyszálló – felépült ugyan néhány a régi épületek közül is, főleg azonban sok új létesült a Margitszigeten. Bizony, ott sok minden megváltozott, az a Margitsziget tehát, amelyet Krúdy Gyula ismert, már a múlté, és ma már csak emlék.

Az Emeletes lak a Duna mentében – ahogy Krúdy a volt nádori nyári lakot nevezte – egy évtizeden át volt otthona a nagy írónak és családjának. Ebben az épületben lakott persze más is, egy időben különösen csodadoktorok kedvelték, és akadt, aki tánciskolát tartott benne, az emelet teremnagyságú szobáiban pedig divatos volt kardpárbajt vívni. A lakóépületet egykor, az empire ízlésnek megfelelően romfalhoz, középkori templomhomlokzat maradványához támasztották. Az a kis fal, amely a bombatámadások után Krúdy Gyula margitszigeti lakóházából megmaradt, most is a templomromokhoz támaszkodik. A romfalon egy érc tábla felíra-

ta arról tudósít, hogy Krúdy Gyula ezen a helyen élt és írt egy évtizeden át. Az emléktáblát a Hazafias Népfőnt XIII. kerületi bizottsága helyezte el 1958-ban, a nagy író születésének nyolcvanadik évfordulóján.

Immár régi ez a kedvenc légváltótervem: építsük fel újra Krúdy Gyula margitszigeti lakóházát! Ahonnan egykor kitiltották, éljen ott emléke sokáig, örökké! Legyen könyvtár, múzeum, előadóterem az új épületben, amely egyúttal a megalakítandó Krúdy-emléktársulat székháza is lenne. Az itt létesített Krúdy-könyvtárba hordanánk össze a nagy író könyveit, teljes, hatalmas életműve szétágazó, összes kiadásait. A Krúdy-házban esetleg helyet lehetne adni azoknak a kortársainak – Bródy Sándor, Hunyady Sándor, Kárpáti Aurél, Lestyán Sándor, Molnár Ferenc, Salamon Ödön, Szomory Dezső és mások emlékének –, akik szintén „szigetlakók” voltak egykoron. De hagyjuk ezt, hiú ábránd csupán!

Az emléktábla leleplezésekor az időközben elhunyt ifjabb Krúdy Gyula megmutatta annak az ablaknak a helyét, amely mögött atyja – írás közben néha elmerengve, falatozva, iszogatva – oly gyakran s hossz-szan rőtta apró betűs, lila tintás sorait. Korábban már Hargitay István, a hű kísérő, a kitartó cimbor, a Huszár és Garabonciás is megemlékezett arról a bizonyos zöld zsalus ablakról. „A zsalugáter, amely az elhagyott szülőföld és egy régi ház felejthetetlen hangulatát varázsolta vissza, nemcsak a napvilággal takarékoskodott, hanem gondos őrzője volt egy-egy sonkacsontnak is, amelyen még bőségesen találhatott a szentesi csillagos bicska jóízű faragnivalót, továbbá egész vagy fél rozskenyérnek, s annak a sötétzöld üvegnek, amely hasonlatos volt a bibliabeli özveg

asszony olajoskorsójához, mert nem volt olyan reménytelen nap, ami felett ez az üveg ne diadalmaskodott volna. Amint ez a készlet az ablak közül az asztalra került, az engedelmesen rohánótoll udvariasan visszavonult a teleírt többrendbeli árkussal együtt, mint aki jó iskolába járt, és tudja, hogyan kell viselkednie. Ilyenkor eltűntek az állandó vendégek és a nélkülözhetetlen pajtasok is, akik álomban és valóságban egyaránt elmulatatták az előkelő házigazdát. De azért, csak úgy fél szemmel, az utolsó papírlapra pillantott, és a számozás vigasztaló könyvedséggel örvendeztette meg. A legfelső árkuson lévő szám azt mutatta, hogy az elkészült kézirat túlságosan is kielégíti valamelyik szerkesztőt, akinek Szűcs pátri hosszadalmas és különös ebédje leírását megígérte.”

Kárpáti Aurél is felnézett valamikor arra az ablakra. Ezért írta Krúdy Gyula pályakezdésének huszönötödik évfordulóján közzétett cikkében a következő sorokat: „... Ott lakik a Nyulak szigetén, egy vén kúria öles falai között, amelynek padlója valamikor főhercegek léptei alatt csikorgott. Nyilván ördöge van – rejtélyes Hartwig –, aki téli éjszakákon, a kürtön keresztül sügdös fülébe furcsa történeteket rég elment emberekről, míg tolla a hunyorgó lámpa világa mellett szaporán fut a fehér papíron rákéklő hajnalig. Szomszédjában lakva, hányszor szelte át magányos utamat, késő éjeleken, az ablakból kihulló, rózsaszín fénysáv. A megfagyott fák összekocódó ágai pengtek, mint a triangulum s benne, a világos szoba öblén, ördög motollája szőtte a csudálatos szőtest, csillogó aranyfonalakkból. Ilyenkor sokasodtak nagyszerű írásai. Vagy ködös, végetérhetetlen novemberi délutánokon, mikor hajók vontatott túlőkszáva zengette a Duna némaságát.”

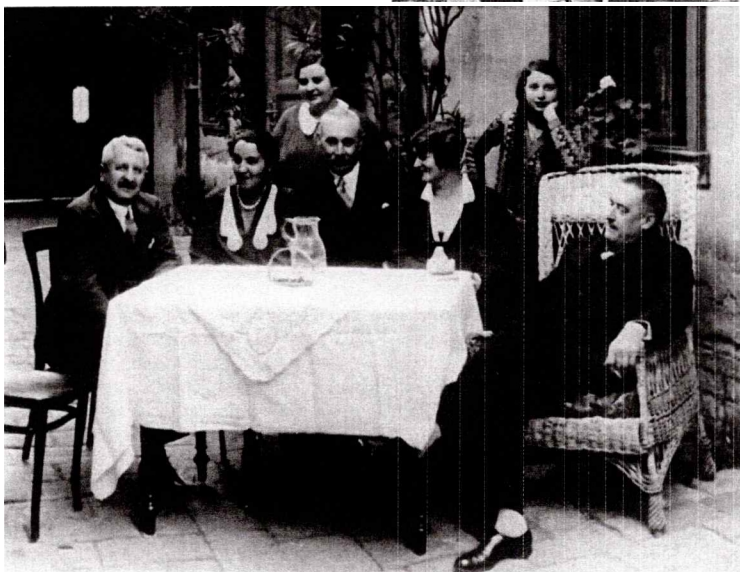
Krúdy Gyulát elbűvölte a Margitsziget üde szépsége, sajátos hangulata. Ragaszkodott a három szép szobából álló, tágas, világos lakásához is, amiért a Margitszigeten több időt töltött otthon, mint máshol bármikor. Sokszor írt a Margitszigetről, a házról, amely otthona volt. Több írása volt már készen, azonkívül számos témája is volt a Margitszigetről, ezek felhasználására 1921-ben lapot indított Szigeti Séták címmel. Ennek a folyóiratnak – egyedül volt írója, szerkesztője, kiadója, adminisztrátora. (A Szigeti Séták összesen hét számot ért meg, s beosztása után Krúdy sokáig törlesztette lapkiadóként szerzett adósságait.) A Margitszigetről szóló írásai közül keveset csak, de a legszebbeket, a legerdekesebbeket és a legjellemzőbbeket 1958-ban Kozocsa Sándor válogatta ki és gyűjtötte össze a Pestbudai séták című kötetbe.

Nagy kópé című regényébe Krúdy Gyula 1921-ben gyönyörű sorokat írt a Margitszigetről. Sárga ház a fák között – ezen a néven szerepel ebben a kisregényben a rózsákkal körülvett lak, melynek öles falai között építette, a nádorispán hallgatta hajdan a fák zúgását. Rezeda Kázmér búcsúzik a régi háztól, mintha a neve mögé bújt író előre megérezte volna, nincs is olyan messze a búcsú napja. „Rezeda úr a folyam közepéről hosszadalmasan nézte a zöld lombok között sárguló régi házat ott a sziget közepén. Világoszöld zsalugátereivel, cserepes tetőjével, sárga falával a ház is utánanézett, mintha hívogatná magához. Hová mégy, te bolond, sehol jobb helyed nem lehet, mint itt, szolt utána az öreg lak. De Rezeda úr csak a dobogó szívére szorította a kezét.” Kilenc év múlva a Margitsziget gazdája, a Közmunkatanács kegyetlen lakásfelmondó végzésével kiűzte a nagy

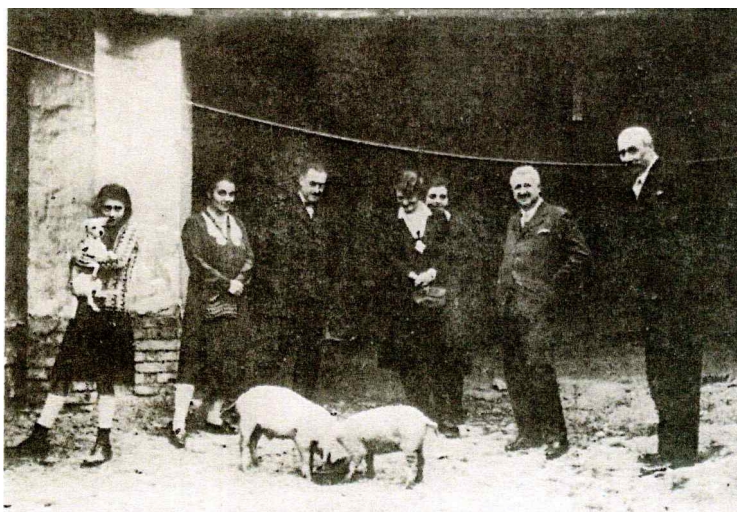
író a paradicsomból, szeretett Margitszigetéről, a terebélyes platánok, tölgyek, hársak és vadgesztenyefák alól.

Krúdy Gyula 1930-ban költözött családjával Óbudára, a Közmunkatanács által tervezett óbudai híd miatt kisajátított Dugovics Titusz tér (akkor Templom utca) 15. szám alatti régi kis házba. A margitszigeti sárga házban sportegyesületek kaptak helyet, és itt nyitották meg a szomszédos lovaspólóegylet után elnevezett mulatóhelyet, a Póló bárt. A régen csendes lak ezután a „felső tízezer” fiatalságának botrányos tivornyáitól lett hangos és hírhedt. Óbudán azonban az új lakás utcai szobáskájában csend honolt. A nagy író mindjárt munkához látott, és sokat dolgozott abban a kis szobában. De már csak rövid idő adatott neki, röpke három év...

Aki már korábban is alaposan ismerte Óbuda közéletét és megoldásra váró ügyét-baját, Krúdy Gyula óbudai lakos korában hírlapi cikksorozathoz foglalkozott a tervbe vett új híddal, amelyre az óbudai lakosság évtizedek óta minduntalan salakozva, mégis újra reménykedve várt. A Dugovics Titusz téri házikóban lakva még közelebb férközött a lakosság lelkivilágához, a városrész múltjához, jelenéhez, örömeihez, gondjaihoz. Szerette Óbudát, és romantikus neveket adott neki (Százestendősek, Ódonságok városa), de ha 1930-ban hajlandó is volt hinni, hogy Óbudán még a csillagok is szebben ragyognak, mint máshol (A magyar király csillaga, elbeszélés az Egy pohár borovicska című kötetben), az óbudai, sajnos, oly kevés évben éppen úgy látta és rajzolta mesteri vonásokkal Óbudát, mint azelőtt. Nagy kópé című, 1921-ben

Krúdy Gyula óbudai (Templom utca 15.) otthona

Krúdy Gyula vendégekkel óbudai lakásának udvarán

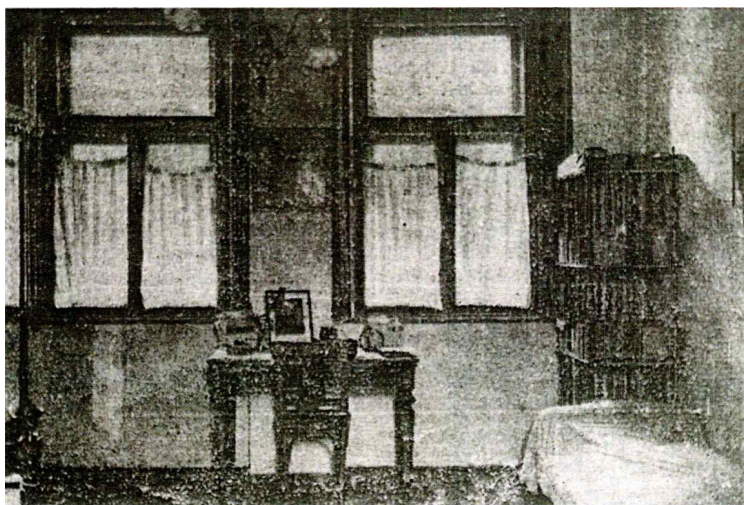
született kisregényéből valók például az alábbi idézetek:

„A doktor nevetve, könnyű szívvel ment a Dunapart felé, ahol a lankás, gyepes, szakadékos partokon kecskék legeltek, dologtalan vénék üldögéltek a vasúti vágányok mentén, bűjdosó pesti szerelmesekre fittyentett rá a szentendrei vonat masinisztája, tarka rongyokba burkolt gyerekek dugták lábukat a Dunába, hátha belekapaszkodik egy pecsenyének való hal.” „Az óbudai Dunaparton elérték azt a helyet, ahol a hajógyár felett oly szakadékos a folyam partja, mintha az öngyilkosjelöltek erre koptatták volna legtöbbször a csizmáikat. A zsidótemplom mellett sikátorok lapulnak, mint Eugen Sue regényeiben, és a szél csendes időben is lóbálja az ablakokra akasztott rongyokat. A kapuk alatt szenny folyik, a grádicsokat az eső mossa,

döglött patkányt húznak az utcagyerekek, és ezen omladékos tájon sétálnak a titkos szerelmesek, akik Pestről ide menekülnek.” „Most is egy ifjú pár andalgott a keskeny utcán, a földbesüllyedt házikók között. A nő oly elszántsággal karolt az ifjúba, mintha az imént esküdtek volna meg, hogy örökké szeretik egymást.” Doktor Kisilonka Jácint és kísérője ezt látták az óbudai Duna-parton: „Rézveres arcú, bocskoros öreg csónakos állott a parton, mint Charon, aki lelkekre vár. – Itt van Drapcsik, hajósom – szolt Rezeda úr és a doktorral csónakba ülve, a sziget felé indultak.” Az óbudai Dunapart-részlet fenti leírása után olvassunk most el néhány idézetet az 1931-ben Óbudán írt Etel király kincse című kisregényből. A sok mindenről elmélkedő „argonauták”, Szabolcs vezér és kísérője, Kálnay László egy

Krúdy Gyula íróasztalánál

Krúdy elárvult óbudai szobája

özvegy asszony meghívólevelére elmentek felfedező utazásra Óbudára, miután Kálnay kitudakolta az utat és módot, hogyan lehet megközelíteni a Duna-parton, az úgynevezett „Óbudai rakparton” az 55-ös számú házat, amelyben levele szerint özvegy Boryné lakott. „Argonautáink ilyen és hasonló épületes beszélgetés közben töltötték idejükét, amíg az óbudai rakpartra megérkeztek, amelyet nyilván azért neveznek rakpartnak, mert ide sohase raknak ki semmit, kivéve kilyukadt bádogedényeket, törött fazekakat, életunt csuprokat, amelyeket máshol a szemétdombra szoktak vetni. Óbudán ellenben a Dunaparra hordják ki őket. Néhány öreg naplopó is ült itt a parton és a Dunát nézte, azzal a lustasággal, amely százesztendőssé teszi nyomban azokat a fiatalembereket is, akik véletlenül ezek közé a vizet bámuló naplopók közé telepednek... Volt egy ember Óbudán, aki húszesztendős korában ült ki a Dunaparra, hogy a szomszédjától valamit megkérdezzen. Talán csak éppen azt, hogy milyen véleményvel van arról a hídról, amelyet itt emberemlékezet óta terveznek, hogy a pesti és budai oldalt összekössék. A szomszéd megmondta a maga véleményét, vagy tán felelet helyett csak nyújtózkodott, mint ezek a semmittevők szokták. Elég az hozzá, hogy a fiatalember, aki itt letelepedett egy kődarabra, amilyen a parton van elegendő: még mai napig is ott ül azon a helyen, és a Dunát nézi. Pedig ennek már ötven esztendeje.” „Boryné egy zöld kapus, földszintes házban lakott, és mikor ennek udvarába utazóink bepillantottak: nyomban látták, hogy ez az a ház, ahonnan a léket kapott pléhsütőket, öreg kályhasöveket, használhatatlan kocsikere-

keket a Dunaparra időnként kидobálják, mert még temérdek ilyen kидobálni való szemét hevert szerte-szét az udvaron.” „Sőt Boryné maga is olyannak látszott az első pillanatra, mint egy régi csónak, amelynek csak a fakult vitorlája maradt meg, bebizonyítván megjelenésével azt a régi igazságot, hogy Óbuda az a hely, ahol az emberek és dolgok legtovább maradnak meg.” „Éppen levelet írt Boryné, amikor hőseink a zöld kapus ház egy ablakánál megtalálták, s az ablak olyan volt, hogy az még akkor sem nézett volna senkire, ha akart volna. Valami csodálatos vénség lepte be az ablakot, mint akár az óbudai öregembereket, akik már csak abból a szempontból sem tartják érdemesnek a külsőségekkel, ruházattal való törődést, mert úgyse mennek el többé életükben arról a helyről, ahol megtelepedtek. Boryné ablakát úgyszólván ősmerte mindenki, aki akarta. Minek kellett volna tehát az ablakot néha megtisztítani?” Felfedező útjuk során a hunok látogatása az özvegnél hosszú ideig tartott. Tudós, fontoskodó arccal jöttek ki végül a dohos lakásból, mintha valami titoknak bukkantak volna a nyomára. „Aztán mindkét hun álldogált még egy darabig az óbudai rakparton, miközben szemügyre vették a félig földbe süllyedt házikókat, amelyek rongyosságukban, szegénylétükben évről évre mélyebben bújtak be a veteményeskertekbe. Eltűnni vágytak itt a házak, mint a nagyon szegény emberek, akik legjobban tudnak rejtőzködni gazdag embertársaik elől. Ha az a néhány, száradás végett kiakasztott férfi- és női fehérnemű nem lebegett volna a dunai szélben a veteményeskertek sövényén, azt lehetett volna hinni, hogy innen már régen minden lakó

elköltözött. De egy férfilábravaló, amely egymagában libegett egy ágasfán, világosan azt bizonyította, hogy tulajdonosa javában él odabent a házban, és a lábravaló megszáradását várja."

Az 1921-ben és az 1931-ben kelt ábrázolások között alig van különbség, legfeljebb annyi, hogy a két írásmű keletkezése között eltelt tíz év alatt – ha ez egyáltalán még lehetséges volt – Krúdy Gyula ábrázolásmódja, művészi eszközei még tökéletesebbre fejlődtek. Elmondhatni, mindkét művében, amelyekből az imént idéztem, mint valamennyi óbudai tárgyú írásában, kitűnő megfigyelőnek bizonyult, aki igaz szeretettel, sok megértéssel, néhol azonban gúnyos mosollyal, de mindig takarékos eszközökkel és az életmegvilágítás tárgyilagosságával valóban mesteri módon rajzolta le Óbudát. A műveiben szereplő Óbuda az igazinak tükröképe, Krúdy Gyula Óbudája tehát a korabelinek találóan hű leírása.

Valahányszor bejárom a nagy író Óbudáját, az utolsó stációt mindig a Dugovics Titusz téri házikó előtt tartom. Ebben az emléktáblával jelölt földszintes házban, a kaputól balra, kéttáblakos szobácskában az 1933. május 11-ről 12-re virradó éjszaka álmában lepte meg a halál Krúdy Gyulát. Szindbád nagy útra indult. Utolsó utazásáról Kárpáti Aurél 1943-ban a Palotai álmok bevezető tanulmányában a következő „krúdys” sorokat írta. „... Szindbádnak eljött az utolsó postakocsi. Gyorsan, sietve járt. Betegítő ősszel indult, s tavasz végére már oda is ért az ablaka alá. Nem az élet színeivel festett vörös postakocsi volt ez, amelyen a hajós annyi kalandos utat tett meg a »tegnapok kódlovagjainak« társaságában, hanem az a másik fekete batár,

amelynek kereke az örök éjszaka csendjében gördül nyirkos sírkertek felé. Egy májusi hajnalon az óbudai regényes kisház előtt megfújta koszorúba-hajtott kürtjét a bakon ülő postakocsis, és Szindbád beszállott a kopott bőrülésre, mindnyájunk kegyetlen gondossággal fenntartott helyére. Bánatos-vad, szép cigányfeje, a mindig álmodó, álmotlan fehéren hanyatlott hátra. Így vágott neki az utolsó kalandnak, a nem ismert tartomány felé, honnan nem tér meg az utazó. Kacskafejú kövekkel kirakott, görbe budai utcákon, hajdan híres szőlőtermő dombok hajlatán vágatott el vele a halál titokzatos kocsija, mind halkabb, egyre távolodó ostopattogás közepette, míg nem végleg eltűnt a magyar halhatatlanság hamar felejtő, feledtető ködében. Az óbudai vén házak – amelyeknek szobáiban szű percegése méri az időt, s kéményeiben szeles éjeleken Hartwig kísértő lelke sóhajt – azóta nem látták a bolyongó-kedvű, magányos sétálót."

Óbudai bolyongásaim közben sokszor elgondolkozom azon, vajon milyennek látná Krúdy Gyula napjaink Óbudáját, akkor, ha Gordonkázás című beszélyében elmondott óhaja teljesülne, és visszatérhetne Budapestre. Nemcsak a Nagyopera környékén járna, mint azt 1916-ban elképzelte, hanem főként Óbudán, mert közben az lett kedvenc városrésze. Nem sírboltzagú szalonkabátban sétálgatna, hanem nem kevésbé ünnepélyes öltözetben, frakkban, akár egy vőlegény. Zsuzsa lányától tudjuk, ez az öltöny volt halálakor kéznél, mert rendkívül nagy mérete miatt nem folyósított rá kölcsönt a zálogházi becsüs. Akár Salamon Ödön hajdan a Margitszigeten, Krúdy Gyula is frakkban sétálna tehát a holvilágos és csil-

lagfényes éjjeleken. Látná, megvalósult az óbudai híd, amelyért kitartóan, elszántan harcolt a tollával. De az új híd a tervezettnek csak fele szélességében létesült. Meglepetten tapasztalná továbbá, szobrot emeltek neki, igaz, csak mellszobrot, amelyet egy csendes tér sarkában helyeztek el, a Szentlélek tér szegletében, mert – maga sem teret, sem utcát nem kapott Óbudán. Látná, hogy a Dugovics Titusz tér 15. számú házon emléktábla hirdeti: „Ebben a házban élt és dolgozott Krúdy Gyula író 1933. május 12-én bekövetkezett haláláig. Megemlékezésül állította az óbudai lakosság nevében a III. kerületi tanács, 1958.” De azt is észrevenné, hogy abból a szobácskából, amelyben meghalt, nem lett még emlékszóba, hanem fiatal házaspár és gyermekei szoronganak benne. Tovább lépdele megcsodálná a római katonavárosi amfiteátrumot, amelyet – úgy mint a polgárváros múzeumtelepét – egy Pfannl Egon által tervezett, szép kerítéssel öveztek. Ellenben már rég feladták azt a tervet, amely az aquincumi idők városképének legjelentősebb műemlékeit, a két kőszínházat ősi szarkofágokkal és más kőemlékekkel szegélyezett sugárúttal kívánta összekötni. Amiről Krúdy Gyula szívesen hallott, a Via antiqua tehát nem valósult meg, pedig nagyszerű idegenforgalmi látványosság lenne... Ha mindent megfigyelhetne, talán meghallaná kedvenc mondásunkat: a múlt és jelen jól megfér egymás mellett Óbudán. Kedvtelve nézegetne sok szépet és újat, de tagadná, hogy

az elhanyagolt régi házak jól vennék ki magukat az új épületek szomszédságában. Több ugyanis még az öreg házikó, mint amennyit mutatóba meghagyni kellett volna. Bizonyára rosszallóan ingatná fejét, ha benézne egy ilyen, két utcára is elnyúló, alacsony műemléknek aztán igazán nem nevezhető öreg ház mély udvarára, amely telis-tele van apró, zsúfoltan lakott, egészségtelen lakásokkal. De sűrűn ingatná a fejét akkor is, ha a dombos-gödörös kísérleti lakótelepen sétálna, különösen, ha eső után vagy hóolvadáskor járna ott. Ha azután belépne az egykori „múnderdepó” kapuján, meglepetten látná, mily elhanyagolt Óbuda e gyöngyszeme, a kis Zichy-kastély. Alkalmas volna pedig nagyon vagy könyvtár céljára, vagy a hajógyár múzeumi gyűjteménye elhelyezésére... Holdtöltekor Krúdy Gyula jól fellátna a Remetehegy oldalára, a Kiscelli múzeumra. Ilyenkor bosszankodna azon, hogy az egykori templomból alakított északi szárny még mindig romos, hiába vették körül már többször is állványzattal, tatarozására eddig nem került sor. Mint aki életében mindent tudott, éjszakai sétája alkalmával is tudná: a romos épületszárny helyreállításakor új kiállítási és előadótermek létesítésével a Kiscelli kastélyból akropoliszunk, Óbuda kulturális életének fellelővé válhatnék... Krúdy Gyula ilyen és hasonló tapasztalatokat szerezne éjjeli sétaútjain. Ezek alapján a sok mellé új nevet is adhatna Óbudának, elnevezhetné a Félmegoldások városának.